

บทที่ 6

บทสรุป สภาพปัญหา และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

ในปัจจุบันกรุงเทพมหานครได้ขยายความเป็นเมืองออกไปมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในแนวราบ และแนวตั้ง พื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาได้กลายเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นสูงทั้งในปัจจัยด้านทำเลที่ตั้ง เนื่องจากตั้งอยู่ใจกลางของเมือง ปัจจัยด้านการคมนาคมขนส่ง เนื่องจากสามารถกระทำได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ปัจจัยด้านภูมิทัศน์ เนื่องจากสามารถสัมผัสกับสายน้ำที่กว้างใหญ่ของแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจัยด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่มีอย่างพร้อมมูล จนทำให้พื้นที่ริมแม่น้ำมีประชากรหนาแน่นอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น มีอาคารบ้านเรือนปลูกสร้างกันอย่างมากมาย รวมทั้งเป็นย่านพาณิชย์กรรม ย่านอุตสาหกรรม และคลังสินค้า ย่านสถานีราชการ และย่านประวัติศาสตร์ที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร

กระบวนการเปลี่ยนแปลงของ เมืองบนสองฝั่งของแม่น้ำเกิดขึ้นควบคู่ไปกับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของแม่น้ำเจ้าพระยา จากในอดีตที่แม่น้ำเจ้าพระยาดำรงบทบาทเสมือนสายเลือดของเมืองมีคุณค่าเอื้ออำนวย ทั้งทางด้าน การอุปโภค บริโภค การคมนาคมขนส่ง การดำรงชีวิต การเกษตรกรรม รวมทั้งการป้องกันเมือง พื้นที่ริมแม่น้ำจึงเป็นที่ตั้งของชุมชนในสมัยก่อนของกรุงเทพมหานคร และกลายเป็นย่านพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม และคลังสินค้ามาตั้งแต่ยุคคิดต่อกับชาติตะวันตก ต่อมาเมื่อการสัญจรทางบกเข้ามามีบทบาทมากขึ้น บทบาท และความสำคัญของแม่น้ำที่มีต่อเมืองก็ลดลงไปเรื่อยๆ และกลายเป็นอุปสรรคในการขยายตัวของ เมืองไปยังย่านฝั่งธนบุรี ภายหลังจากการสัญจรทางบกได้เข้ามาแทนที่การสัญจรทางน้ำโดยสมบูรณ์ ชุมชนก็หันหลังให้กับแม่น้ำ ลากลงจากที่เคยปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนหันหน้าเข้าหาแม่น้ำลากลง ก็เปลี่ยนเป็นหันหลังบ้านเข้าสู่คลอง พร้อมทั้งปล่อยน้ำเสียลงสู่คลอง จนคลองเกิดภาวะคุณภาพน้ำที่เน่าเสีย อุดคลองต่างๆ ที่เปรียบเสมือนเส้นเลือดฝอย เมื่อเกิดภาวะเน่าเสีย ก็ไหลไปรวมกับเส้นเลือดใหญ่จนได้แก่ สายน้ำเจ้าพระยา ก็ทำให้แม่น้ำเจ้าพระยาประสบภาวะคุณภาพของน้ำเน่าเสียไปด้วย ชุมชนริมแม่น้ำจึงไม่สามารถใช้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการดำรงชีวิตได้ วิกฤติความผูกพันของคนของเมืองกับสายน้ำเจ้าพระยาก็ เปลี่ยนแปลงไปนับตั้งแต่การสัญจรทางบกได้มีบทบาทเข้ามา

ในอดีตชุมชนหรืออาศัยริมแม่น้ำ ได้ใช้ทางสัญจรทางน้ำเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันความเจริญมาสู่ชุมชน เมื่อการสัญจรทางบกมาแทนที่การสัญจรทางน้ำแล้ว ชุมชนก็เกิดการสัญจร

แผนที่ 6.1 แสดงทำเลที่ตั้งที่เป็นศูนย์กลางเมืองของพนทริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ทางบกมีการเข้าถึงที่ไม่ดี ชุมชนนั้นก็จะประสบภาวะเสื่อมโทรม ขาดการพัฒนาการ เนื่องจากขาดความสะดวกในด้านการคมนาคมขนส่ง ประชาชนก็ไม่อยากทำอาชีพอยู่ ดังเช่นชุมชนตึกขาว-ตึกแดงในเขตคลองสานและกลายเป็นแหล่งพักอาศัยของคนรายได้น้อย ส่วนชุมชนใดที่มีการสัญจรทางบก เข้าถึงได้ดีก็จะมีการพัฒนาการต่อไปเช่น โครงการบางกอกรีเวอร์มาร์ริ่ง ในเขตบางกอกน้อย สำหรับท่าเรือ และคลังสินค้าทางคอนกรีตของ เกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นกิจกรรมการใช้ที่ดินที่สำคัญในเชิงอุตสาหกรรม และการพาณิชย์ อันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการเจริญเติบโตและความมั่งคั่งของเมือง ก็ได้สถาปนาหลงไปตั้งแต่มีการก่อสร้างสะพานกรุงเทพขึ้นมารองรับการสัญจรทางบก ทำให้เรือใหญ่ไม่สามารถลัดใต้สะพานเข้ามาเทียบท่าได้ ทำให้อาคารคลังสินค้าค่อยๆ สถาปนาหลงจนเลิกกิจการไปเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วบริเวณ 2 ฝากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นับตั้งแต่สะพานกรุงเทพขึ้นมาทางตอนเหนือของเมือง เมื่อเลิกกิจการแล้วก็ขาดการดูแลรักษาจนอาคารเกิดสภาพเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา

ปัจจุบันเมืองได้หันกลับมาให้ความสนใจพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้ง ด้วยลักษณะใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมที่เคยใช้ สายน้ำเจ้าพระยาเป็นเสมือนสายเลือดหลักของเมือง มาสู่การใช้ประโยชน์จากการเสาะความงามทางภูมิทัศน์ของแม่น้ำ และมาสัมผัสกับธรรมชาติแหล่งสุดท้ายของเมืองแทน ในรูปแบบของอาคารขนาดใหญ่ เช่นโรงแรม คอนโดมิเนียม และอาคารสำนักงาน โดยอาคารเหล่านี้จะเกิดขึ้นตามพื้นที่ว่างที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา หรือบนพื้นที่อาคารคลังสินค้าเก่าที่เลิกกิจการไปแล้ว หรือเป็นชุมชนพักอาศัยเก่าที่ไม่มีความพร้อมเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน

เมื่อเมืองให้ความสนใจพื้นที่ริมแม่น้ำมากขึ้น ทำให้ที่ดินริมแม่น้ำมีราคาสูงมาก อันเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนพักอาศัยเดิม และอาคารคลังสินค้าไม่สามารถดำรงอยู่บนพื้นที่ริมแม่น้ำต่อไปได้ ปัจจุบันสามารถพบเห็นการรื้อถอนอาคารคลังสินค้า และอาคารพักอาศัยเก่า เพื่อปลูกสร้างเป็นโรงแรม และคอนโดมิเนียมบ้างแล้ว ตามถนนเจริญกรุง และเจริญนคร เมื่อที่ดินมีราคาสูงมาก อาคารใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นจำเป็นต้องเป็นอาคารขนาดใหญ่ และมีราคาขายต่อหน่วยที่สูงเกินกว่าคนรายได้น้อย และรายได้อานกลางจะเป็นเจ้าของได้ จึงมีแต่คนรายได้สูงเท่านั้น

เราสามารถมองเห็นกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเมืองตั้งแต่แรกตั้งกรุงด้วยการนั่งเรือชมภาพที่เกิดขึ้นบนสองฝากฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งภาพชีวิต ภาพแห่งความเจริญทางวัตถุ ภาพแห่งประวัติศาสตร์ รวมทั้งภาพของเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จะเห็นได้ว่าสภาพอาคารบ้านเรือนริมแม่น้ำในปัจจุบัน มีอาคารบ้านเรือนในหลายลักษณะขึ้นปะปนกันทั้งสภาพอาคารชุมชนเดิม อาคารขนาดใหญ่ และอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมถึงปลูกสร้างเหล่านี้ได้สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ และความผูกพันของกรุง เทพมหานครกับสายแม่น้ำเจ้าพระยา

6.2 สภาพปัญหาของพื้นที่ศึกษา

6.2.1 ปัญหาอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

เป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง คือการที่เมืองขยายตัวอย่างรวดเร็วที่ริมแม่น้ำที่เคยใช้ เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งได้ถูก เศรษฐกิจบริการให้มีการใช้ที่ดินอย่างหนึ่ง จากการใช้ที่ดินเพื่อคลังสินค้าทางตอนใต้ของ เกาะรัตนโกสินทร์แปร เปลี่ยนเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการค้าและพักอาศัยหนาแน่น จากการใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัยหนาแน่นและพื้นที่เกษตรทางตอนเหนือของ เกาะรัตนโกสินทร์แปร เปลี่ยนเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัยหนาแน่นมากและการค้าประเภทโรงแรม ร้านอาหาร จากรูปแบบการใช้ที่ดินในแนวราบสู่การใช้ที่ดินในแนวตั้ง มีการใช้ที่ดินที่เข้มข้นและหนาแน่นขึ้นเรื่อยๆ ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมาในหลายว ด้าน อาทิเช่น ปัญหาการใช้บริการด้านสาธารณสุขบริการไม่พอเพียงและพื้นที่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ามว่าจะเป็น ฟ้าประบาทฟ้า หอระบายน้ำ การจัดเก็บขยะ ถนนก่อก่อให้เกิดผลกระทบด้านปัญหาการจราจรติดขัดเนื่องจากถนนสายหลักที่ขนานกับแม่น้ำในปัจจุบันมีผิวการจราจรที่เล้า ปัจจุบันก็มีปัญหาการจราจรติดขัดจะทวีปัญหานี้ขึ้นไปอีก การปล่อยน้ำเสียจากอาคารขนาดใหญ่ลงสู่แม่น้ำก่ามมีการควบคุมดีพอ ก็จะเพิ่มมลภาวะในแม่น้ำเจ้าพระยา หอระบายขนาดเล็ก เกินกว่าที่จะรองรับน้ำเสียจากความหนาแน่นที่เพิ่มขึ้นก็จะก่อก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมตามมา นอกจากปัญหานี้เกิดจากระบบสาธารณสุขบริการที่ขยายตัวมากขึ้น ยังมีปัญหาด้านภูมิทัศน์ริมแม่น้ำและการอนุรักษ์โบราณสถาน อันเกิดจากการขยายตัวในแนวตั้งของอาคารต่างๆ ถ้าปล่อยให้อาคารสูง เกิดขึ้นริมแม่น้ำโดยปราศจากการควบคุมจะก่อก่อให้เกิดสภาพทึบแสงทึบ ความริมแม่น้ำจะทำให้ทัศนียภาพริมแม่น้ำอีกด้กมาก นอกจากนี้ยังมีบ่อบำบัด และท่าสาย โบราณสถานต่างๆ ริมแม่น้ำอีกด้วย

6.2.2 ปัญหาการอนุรักษ์สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

จากการสำรวจอาคารและสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พบว่า บนพื้นที่ตลอดแนวสองฟากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีสิ่งก่อสร้างและบริเวณที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์จำนวนมากมากกว่า 100 แห่ง จะได้ว่าบนพื้นที่ศึกษาในอีกทางหนึ่งมีความสำคัญต่ออารยธรรมต่อประวัติศาสตร์ของเมืองมากกว่าบนพื้นที่แถว ในกรุงเทพฯ นคร บทบาทที่มีคุณค่าทางด้านนี้จึงควรอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทาง วัฒนธรรมให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจจากประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังให้ประโยชน์ทางด้านการท่องเที่ยว ด้านแหล่งประวัติศาสตร์อย่างดีเยี่ยมจากนักท่องเที่ยวต่างประเศ อันจะนำเงินตราเข้าประเทศจำนวนมาก

ในปัจจุบันสถานที่และบริเวณเหล่านี้ กำลังเสื่อมทรามไปตามสภาพกาลเวลาส่วนใหญ่ขาดการดูแลรักษาและการให้การอนุรักษ์คุ้มครอง ยกตัวอย่างเช่น การใช้ที่ดินในเขตวัดที่วัดริมแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวน 39 แห่ง บางแห่งได้มีการจัดหาผลประโยชน์เข้าวัดโดย การให้เอกชนเช่าปลูกผักแกวพาณิชย์และบ้านพักอาศัย และบางแห่งถูกบุกรุกด้วยบ้านพักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยกลุ่มหนึ่งสร้างบ้าน เรือนเอ่อคบบังหน้าวัด บ้านเรือนเหล่านี้มีสภาพเก่าทรุดโทรมมีการปลูกรุกล้ำลงไปในแม่น้ำเจ้าพระยา บางวัดมีเรือแพพักอาศัยจอดอยู่เต็มไปหมด นอกจากนี้มีการขอเช่าพื้นที่ว่างหน้าวัดบางแห่ง เป็นท่าจอดทราขายไว้ขนถ่ายทรายจาก เรืออุตสาหกรรม ทำให้เกิด

สภาพที่เรีความ เป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้รัชยชนศัปรทุกทรายที่วัง ใช้ออกตลอดเวลาทำ ให้โบราณสถานหรือคัว จากการสำรวจค้นที่วางของ วัตริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้ง 39 แห่งพบว่า มีวัด ที่ถูกบ้านเรือนบดบังหน้าวัดถึง 15 แห่ง เช่น วัดเทวราชกุญชร วัดกัลยาณมิตร วัดฉัตร แก้วจงกลณี ฯลฯ และมีวัดอื่นว ที่ถูกใช้เป็นที่ทำ เรือคูศทรายอีกหลายแห่ง เช่น วัดอาวุธสิทธิ์าราม วัดอนัมนิกายาราม วัดบุคคโร วัดราชาธิวาส

นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น ที่ดินของวัดบางแห่ง เป็นทำ เรือข้าม พากของประชาชนสองฝั่งแม่น้ำที่สัญจรไปมา โดยทำ เรือเหล่านี้ ขาดความสวยงาม และควมมี ระเบียบเรียบร้อยอันจะ เป็นการบดบังทัศนียภาพที่สวยงามของวัด อันศาสนสถานทีแสดงอารยธรรม ของชาติ

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาจะ เห็นได้ว่า บนพื้นที่ตลอดแนว 2 ฝากฝั่ง แม่น้ำเจ้าพระยาที่อุดมไปด้วยสถานที่สำคัญทางประ วัศศาสตร์และ วัฒนธรรมจำนวนมากกำลังประสบ ปัญหาในหลายรูปแบบแตกต่างกัน จึงควรมีมาตรการในการอนุรักษ์แลร์รักษาสถานสำคัญเหล่านี้ให้ คงอยู่ต่อไปเป็นที่ เชิดหน้าชูตาของกรุง เทพมหานครต่อไป

6.2.3 ปัญหาการขาดแคลนสวนสาธารณะริมแม่น้ำ

กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สวนสาธารณะ 0.35 ไร่ ต่อประชากร 1,000 คน ซึ่งจากการศึกษาพบว่ากรุง เทพมหานครควรมีสัดส่วนของพื้นที่สวนสาธารณะต่อจำนวน ประชากร 1,000 คน ดังนี้ เขตชั้นใน 2.5 ไร่ เขตชั้นกลาง 5 ไร่ และเขตชั้นนอก 10 ไร่ แสดงว่ากรุง เทพมหานครยังต้องการสวนสาธารณะอีกมาก เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นที่ต้อง เพิ่มสวนสาธารณะในกรุง เทพมหานครเนื่องมาจากปัจจัย 3 ประการ คือ

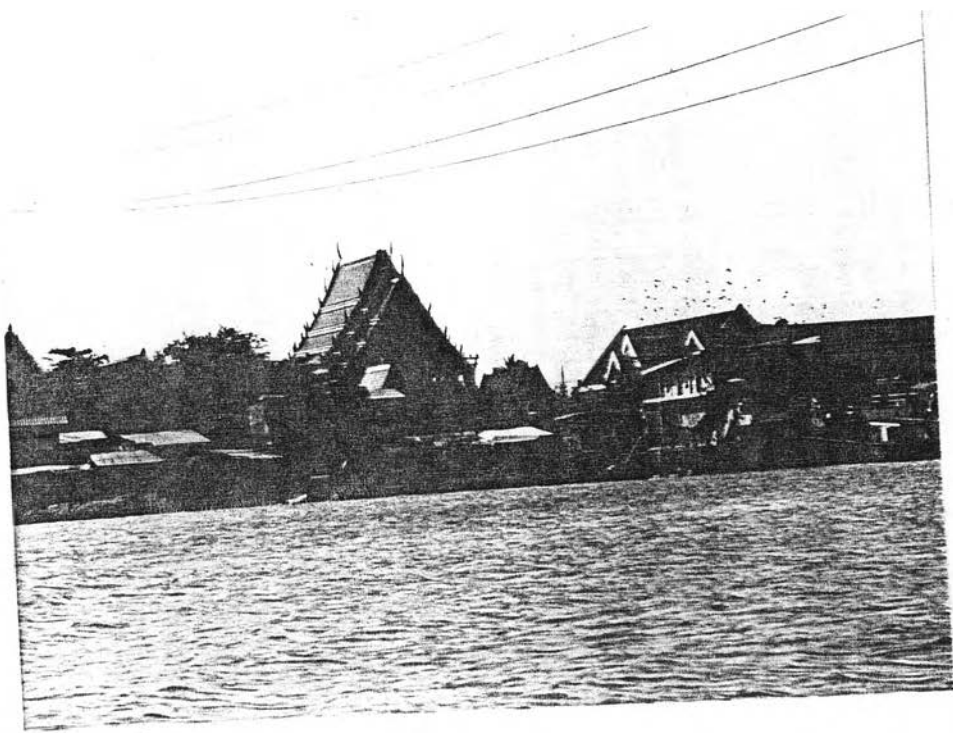
1. การเพิ่มประชากร
2. การขยายตัวของความเป็นเมือง
3. การเสื่อมโทรมของสภาพอนามัยของประชาชน

1. การเพิ่มประชากร

ประมาณ พ.ศ. 2501 กรุงเทพมหานครมีประชากรเพียง 1,622,461 คน ซึ่งยังเป็นช่วงประชากรเบาบาง แต่ในปี 2528 กรุงเทพฯ มีประชากรเพิ่มขึ้น เป็น 5,363,370 คน จากการคาดแนวโน้ม ในปี 2538 กรุงเทพฯจะมีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 6,915,191 คน จะเห็นได้ว่าประชากรมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งการจัดหาสวนสาธารณะเพื่อการ พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

2. การขยายตัวของความเป็นเมือง

ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา กรุงเทพฯ มีกระบวนการ เปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมืองอย่างรวดเร็วมีประชากรอพยพเข้าสู่กรุง เทพมากขึ้น กรุงเทพฯ ขยายตัวเพิ่มรองรับจำนวนประชากร จากพื้นที่ 96.4 ตารางกิโลเมตร ในปี 2501 เป็น 290

รูปที่ 6.1 แสดงสภาพอาคารบ้านเรือนของชุมชนรายไค่น้อยที่ตั้งอยู่ในเขตที่ดิน
ของวัดและบดบังทัศนียภาพของวัด

ตารางกิโลเมตร ในปี 2511 และขยายเป็น 1,568.77 ตารางกิโลเมตรในปัจจุบัน

จะเห็นว่าภายใน 2 ศตวรรษ กรุงเทพฯ เริ่มเติบโตจากชุมชนเล็ก ๆ กลายเป็นเมือง (Town) ต่อมาเป็นนคร (City) และเป็นมหานครในที่สุด (Metropolitan) ยิ่งตัวเมืองขยายออกไปมากเท่าไรสังคมก็มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ปัญหาที่มีมากขึ้น เช่น สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมและเป็นพิษ ปัญหาจราจรติดขัด ฯลฯ เนื่องจากการขยายพื้นที่เมืองอย่างรวดเร็ว ทำให้กรุงเทพฯ มีทั้งความหนาแน่นประชากรสูง และความหนาแน่นของอาคารบ้านเรือนสูงชัน ทำให้กรุงเทพฯ ในวันนี้มีสภาพเหมือนป่าคอนกรีต ชาติที่ร่ำรวย ชาติสวนสาธารณะ ทำให้คุณภาพชีวิตเสื่อมลง

3. ความเสื่อมโทรมของสภาพอนามัยของประชาชน

ความแออัดของประชากร ความแออัดของบ้านเรือน สภาพแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาเศรษฐกิจและชีวิตความเบียดเบียนแบบเมืองที่คั่งค้างแข่งขันกันทุกรูปแบบจึงมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ขณะเดียวกัน สวนสาธารณะ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจมีอยู่ไม่เพียงพอ ทำให้ประชาชนหันไปหาแหล่งพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบต่างๆ กัน ประชากรกลุ่มที่มีรายได้อ่อนก็หันไปนิยมกีฬา เช่น กอล์ฟ ซึ่งสามารถสัมผัสธรรมชาติได้ ว่ายน้ำ เข้าหาแหล่งบันเทิง เรือชมรม กีฬาเทค และสถานบันเทิงต่างๆ ประชากรรายได้ปานกลางใช้ศูนย์การค้าและโรงภาพยนตร์ เป็นสถานที่พักผ่อน ส่วนประชากรส่วนหนึ่งไปหาแหล่งพักผ่อนหย่อนใจในรูปอบายมุข เช่น สนามม้า บ่อนการพนัน สถานะการณต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวอย่างอันแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของสุขภาพกายและจิตใจของประชาชน

สวนสาธารณะนับว่ามีความจำเป็นและมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อพิจารณาจากเงื่อนไขซึ่งที่กล่าวมาข้างต้น ปัจจุบันกรุงเทพฯ ยังไม่มีสวนสาธารณะริมแม่น้ำเจ้าพระยา ความจำเป็นในการสร้างสวนสาธารณะริมแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากในปัจจุบันประชากรในกรุงเทพฯ ไม่มีพื้นที่ที่สัมผัสโดยตรงกับแม่น้ำเจ้าพระยาอันเป็นสายน้ำทางธรรมชาติขนาดใหญ่ เมืองควรใช้ประโยชน์จากสายน้ำธรรมชาติสายนี้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชากรส่วนใหญ่ทั้งในแง่เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และในแง่ที่ให้ประชาชนมีความผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติ อันจะก่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอีกด้วย นอกจากนี้ สวนสาธารณะริมแม่น้ำยังสามารถเป็นที่ให้ประชาชนมาร่วมประกอบพิธีกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

6.2.4 ปัญหาด้านภูมิทัศน์ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

นอกเหนือจากปัญหาทางด้านภูมิทัศน์อันเกิดจากการสร้างอาคารตึกบังสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกับปัญหาอันเกิดจากอาคารสูงริมแม่น้ำที่จะเกิดขึ้นอย่างได้รับการควบคุม อันจะส่งผลรุนแรงต่อภูมิทัศน์ริมแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว ยังมีปัญหาอันเกิดจากการบุกรุกพื้นที่ริมแม่น้ำของอาคารบ้านเรือนต่างๆ ตลอดแนว 2 ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งสามารถพบ

เห็นได้ทั่วไปทำให้ภูมิทัศน์ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม นอกจากนี้ยังมีปัญหาอันมีสาเหตุมาจากสภาพอาคารบ้านเรือนที่เสื่อมทรามลงสภาพอายุการใช้งาน ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปเฉพาะในเขตคลองสานจะพบมากกว่าบริเวณอื่นว่า ปัญหาภูมิทัศน์จากสาเหตุดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการทำลายทัศนียภาพที่สวยงามของแม่น้ำเจ้าพระยาอันเป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศจำนวนมากได้มาเที่ยวชมกราบไต่ที่ทัศนียภาพเหล่านี้เสื่อมทรามลงและขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากกว่าที่เป็นอยู่ นักท่องเที่ยวก็จะไม่นิยมเดินทางมาชม ทำให้ขาดรายได้จากต่างประเทศไปเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เที่ยวกันชุมชนริมแม่น้ำที่มีลักษณะแบบไทย ในคลองบางกอกน้อยซึ่งเป็นภูมิทัศน์ที่มีลักษณะเฉพาะของไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การเก็บรักษาไว้ มิให้แปรเปลี่ยนไปคามความเจริญทางวัตถุนิยมที่คลบลานเข้ามา

6.2.5 ปัญหาคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา

แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายหลักที่สำคัญของประเทศ เนื่องจากเป็นแม่น้ำที่มีการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ อย่างมากมาย เช่น ด้านอุปโภค บริโภค การเกษตร อุตสาหกรรม ฯลฯ ต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์โดยไหลผ่านพื้นที่ลุ่มในจังหวัดภาคกลางรวมทั้งกรุงเทพมหานคร ก่อนไหลลงสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรปราการ รวมระยะทางทั้งสิ้น 380 กิโลเมตร แต่เนื่องจากการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังกล่าว ขาดมาตรการควบคุมแหล่งน้ำที่เหมาะสม จึงก่อให้เกิดการระบายของเสียหรือน้ำเสียลงสู่แม่น้ำโดยไม่ผ่านขั้นตอนการบำบัดน้ำเสีย เป็นเหตุให้เกิดมลภาวะต่อคุณภาพของน้ำ เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย และยังมีส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศอีกด้วย

จากการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยา ครอบคลุมงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พบว่า ปัจจุบันคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ในชั้นวิกฤติ โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งสภาพความเสื่อมทรามของคุณภาพน้ำปรากฏให้เห็นชัดเจน น้ำมีสีขุ่น สกปรกเหม็น และปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ (Dissolved Oxygen) มีค่าต่ำกว่า 1 มก./ล. และมีแนวโน้มว่าจะเสื่อมทรามมากขึ้นอีก ดังนั้น จึงต้องมีการควบคุมและป้องกันมลพิษในแม่น้ำเจ้าพระยาอย่างจริงจังและเร่งด่วน

จากการศึกษาพบว่า แหล่งกำเนิดน้ำเสียที่ระบายลงแม่น้ำเจ้าพระยามีอยู่หลายประเภท ครอบคลุมจากปัญหาหลักที่มาของแหล่งน้ำเสีย คือ

1. น้ำเสียจากชุมชน

ได้แก่ น้ำเสียจาก บ้านเรือน ตลาดสด ภัตตาคาร โรงพยาบาล หมู่บ้านจัดสรร คอนโดมิเนียม ศูนย์การค้า และกิจกรรมแพปลา ปัญหาที่ถึงเหล่านี้มีมากในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างโดยการระบายโดยตรง หรือผ่านคลองต่างๆ ลึกส่วนของน้ำเสียจาก

แหล่งชุมชนที่มีผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นอัตราส่วนร้อยละ 75 เมื่อเทียบกับน้ำเสียจากอุตสาหกรรม

2. น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม

จากการศึกษาเบื้องต้น ถึงสถานภาพการจัดการน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดสมุทรปราการพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมที่มีระบบบำบัดน้ำเสียจะเกินเครื่องบำบัดน้ำเสียเพียงร้อยละ 60 เท่านั้น และในการเดินระบบนั้นมีประสิทธิภาพในการขจัดความสกปรกได้เฉลี่ยเพียงร้อยละ 68 เท่านั้น

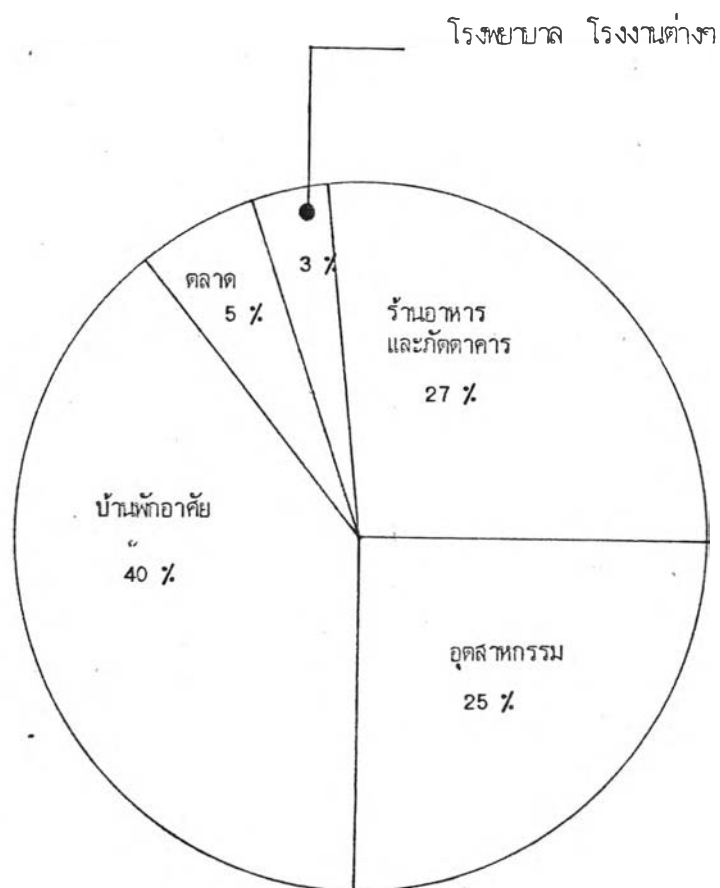
3. น้ำเสียจากเกษตรกรรม

ได้แก่ น้ำใช้แล้วจากพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งมีปุ๋ยและยาฆ่าแมลงน้ำเสียจากกิจกรรมบุคคล เช่น ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ปีกและสุกร น้ำทิ้งจากการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีความเข้มข้นของของเสียต่ำแต่ปริมาณที่ระบายออกมีจำนวนมากที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำปากอ่าวไทยได้โดยง่าย

4. น้ำเสียจากกองขยะ

ขยะในเขตกรุงเทพมหานครมีมากกว่า 5,000 ตันต่อวัน ซึ่งจัดเก็บได้เพียง 86 % และที่เก็บได้จะถูกกำจัดโดยท่าเรือได้เพียง 10 % ดังนั้น ส่วนที่เก็บไม่ได้จะถูกทิ้งอยู่ที่แหล่งกำเนิด เช่น ริมคลอง ริมน้ำ และที่หน่วยรถเก็บขนเข้าไม่ได้ ส่วนที่เก็บแล้วแต่ไม่ได้กำจัด จะกองทิ้งที่ซอยอ่อนนุช หนองแขม ซอยวัชรพลโกสรัวมอินทรา ทำให้เกิดน้ำเสียระบายลงสู่คลอง การขนถ่ายขยะติดเชื้อและกากติดเชื้อจากโรงพยาบาลต่างๆ ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดการรั่วไหลและการกระจายเชื้อโรคปะปนกับน้ำเสียจากกองขยะทั่วไป

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการควบคุมและติดตามตรวจสอบคุณภาพแม่น้ำเจ้าพระยา ได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพน้ำตลอดลำน้ำ ระยะทาง 380 กิโลเมตร เป็นประจำทุกปี ละ 4 ครั้ง ในช่วงฤดูน้ำมาก และน้ำน้อย เพื่อประเมินแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา และควบคุมคุณภาพน้ำ ให้มีระดับได้ตามมาตรฐานคุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินซึ่งมี 5 ๕๕ ความประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน กระจายแบ่งลักษณะคุณภาพของแม่น้ำเจ้าพระยาออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

รูปที่ 6.2 แสดงสัดส่วนปริมาณของเสียจากกิจกรรมประเภทต่างๆที่ระบายลงแม่น้ำเจ้าพระยา

ที่มา สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

- ช่วงตอนบนของแม่น้ำ ตั้งแต่ อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ถึง อ.เมือง จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจัดเป็นแหล่งน้ำประเภท 2 ความการใช้ประโยชน์ในด้านการประมง การอนุรักษ์สัตว์น้ำ การว่ายน้ำ และอุปโภค บริโภค (ภายหลังการฝากเชื้อ และปรับปรุงคุณภาพน้ำ)

- ช่วงตอนกลางของแม่น้ำตั้งแต่ อ.เมือง จ.พระนครศรีอยุธยา ถึง อ.เมือง จ.นนทบุรี ซึ่งจัดเป็นแหล่งน้ำประเภท 3 ความการใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตรกรรม อุปโภค บริโภค (ภายหลังการฝากเชื้อ และปรับปรุงคุณภาพน้ำ)

- ช่วงตอนล่างของแม่น้ำตั้งแต่ อ.เมือง จ.นนทบุรี ถึงปากแม่น้ำสู่อ่าวไทยที่ จ.สมุทรปราการ ซึ่งจัดเป็นแหล่งน้ำประเภท 4 ความการใช้ประโยชน์ในด้านการอุตสาหกรรม อุปโภค บริโภค (ภายหลังการฝากเชื้อและปรับปรุงคุณภาพน้ำ)

สภาพคุณภาพน้ำโดยทั่วไป บริเวณเจ้าพระยาในช่วงตอนกลาง และตอนบนยังมีคุณภาพน้ำค่อนข้างดี อย่างไรก็ตามในช่วงฤดูแล้ง (เดือนเมษายน สภาพน้ำค่อนข้างวิกฤติโดยเฉพาะในบริเวณตอนล่างของแม่น้ำช่วงบริเวณสะพานพุทธฯ ลงไป มีคุณภาพน้ำต่ำมาก ภัยภิรมย์ออกซิเจนละลายมีค่าใกล้เป็นศูนย์ และโรคพยาธิแบคทีเรียมีค่าสูงมาก และมีแนวโน้มที่จะเสื่อมทรามลงทุกปี จากการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา ในปี พ.ศ. 2528 - พ.ศ. 2531 ภัยภิรมย์เกิดจากครรชนีคุณภาพน้ำ ดังนี้

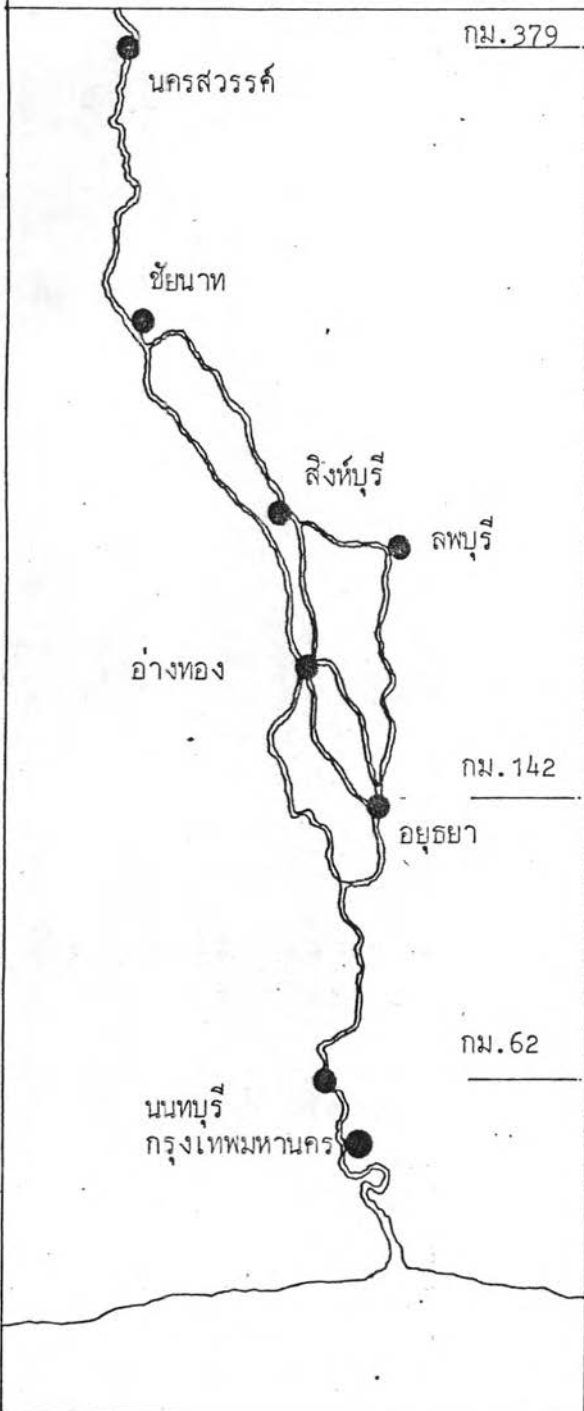
1. ออกซิเจนละลาย (Dissolved Oxygen, DO)

ปริมาณออกซิเจนละลายที่มีอยู่ในน้ำจัดเป็นครรชนีคุณภาพน้ำที่สำคัญและเป็นตัวชี้ให้เห็นว่าแหล่งน้ำนั้นเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตเพียงใด จากการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำพบว่า ค่าเฉลี่ยออกซิเจนละลายของแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง มีค่า DO ต่ำกว่า 2 มก./ล. ซึ่งต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่กำหนดให้ต้องไม่ต่ำกว่า 2 มก./ล. โดยเฉพาะในช่วงตั้งแต่สะพานพุทธฯถึงท่าเรือกรุงเทพ จัดเป็นจุดวิกฤติของคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยามีระดับออกซิเจนละลายต่ำมาก คือ ต่ำกว่า 1 มก./ล. ซึ่งเป็นระดับสิ่งมีชีวิตหลายชนิดส่วนใหญ่ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

ส่วนบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง และบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบนมีค่าออกซิเจนละลายต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ คือต้องไม่ต่ำกว่า 4 และ 6 มก./ล. ตามลำดับ

2. บีโอดี (Biochemical Oxygen Demand, BOD)

บีโอดีเป็นพารามิเตอร์ที่บ่งบอกให้ทราบถึงความสกปรกของน้ำอันเนื่องมาจากการระบายน้ำทิ้งทั้งจากแหล่งชุมชนและจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือแหล่งอื่น ๆ การตรวจวิเคราะห์ค่าบีโอดีจึงเป็นการตรวจวัดปริมาณออกซิเจนละลายที่อยู่ในน้ำ ซึ่งถูกนำไปใช้

แม่น้ำเจ้าพระยา	ประเภท	ค่ามาตรฐาน
 <p>กม. 379</p> <p>นครสวรรค์</p> <p>ชัยนาท</p> <p>สิงห์บุรี</p> <p>ลพบุรี</p> <p>อ่างทอง</p> <p>กม. 142</p> <p>อโยธยา</p> <p>กม. 62</p> <p>นนทบุรี</p> <p>กรุงเทพมหานคร</p>	2	DO ไม่ต่ำกว่า 6.0 มก./ล. BOD ไม่เกิน 1.5 มก./ล. COLIFORM ไม่เกิน 5,000 MPN/100ml
	3	DO ไม่ต่ำกว่า 4.0 มก./ล. BOD ไม่เกิน 2.0 มก./ล. COLIFORM ไม่เกิน 20,000MPN/100ml
	4	DO ไม่ต่ำกว่า 2.0 มก./ล. BOD ไม่เกิน 4.0 มก./ล. COLIFORM

ตารางที่ 6.1 แสดงการแบ่งประเภทคุณภาพน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา

ในการย่อยสลายสารอินทรีย์ที่มีอยู่ในน้ำโดยแบคทีเรีย จากการตรวจสอบคุณภาพน้ำพบว่า ปริมาณค่าความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ (BOD) มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปีโดยในช่วงแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างมีระดับไม่เกิน 4 มก./ล. ช่วงแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง และช่วงแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ค่า BOD อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

จากการเปรียบเทียบ ค่าความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ (BOD) และออกซิเจนละลาย (DO) ในช่วงวิกฤติของแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง (บริเวณสะพานพุทธ ถึงท่าเรือกรุงเทพ) ในเดือนกุมภาพันธ์ และพฤษภาคม พ.ศ. 2521 - 2531 (รูปที่ 5) จะเห็นว่าระดับออกซิเจนละลายต่ำกว่า 1 มก./ล. ส่วนค่าความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ (BOD) มีการเปลี่ยนแปลงและมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี ตั้งแต่ 1 - 6 มก./ล. จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างมีสภาพเสื่อมทรามลงทุกปี คุณภาพน้ำมีสภาพเลวลงเรื่อยๆ และชี้ให้เห็นว่าการระบายน้ำเสียจากแหล่งชุมชนและแหล่งอื่นๆ ยังไม่ผ่านการบำบัดน้ำเสียให้มีลักษณะหรือสภาพที่ดีก่อนระบายลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา

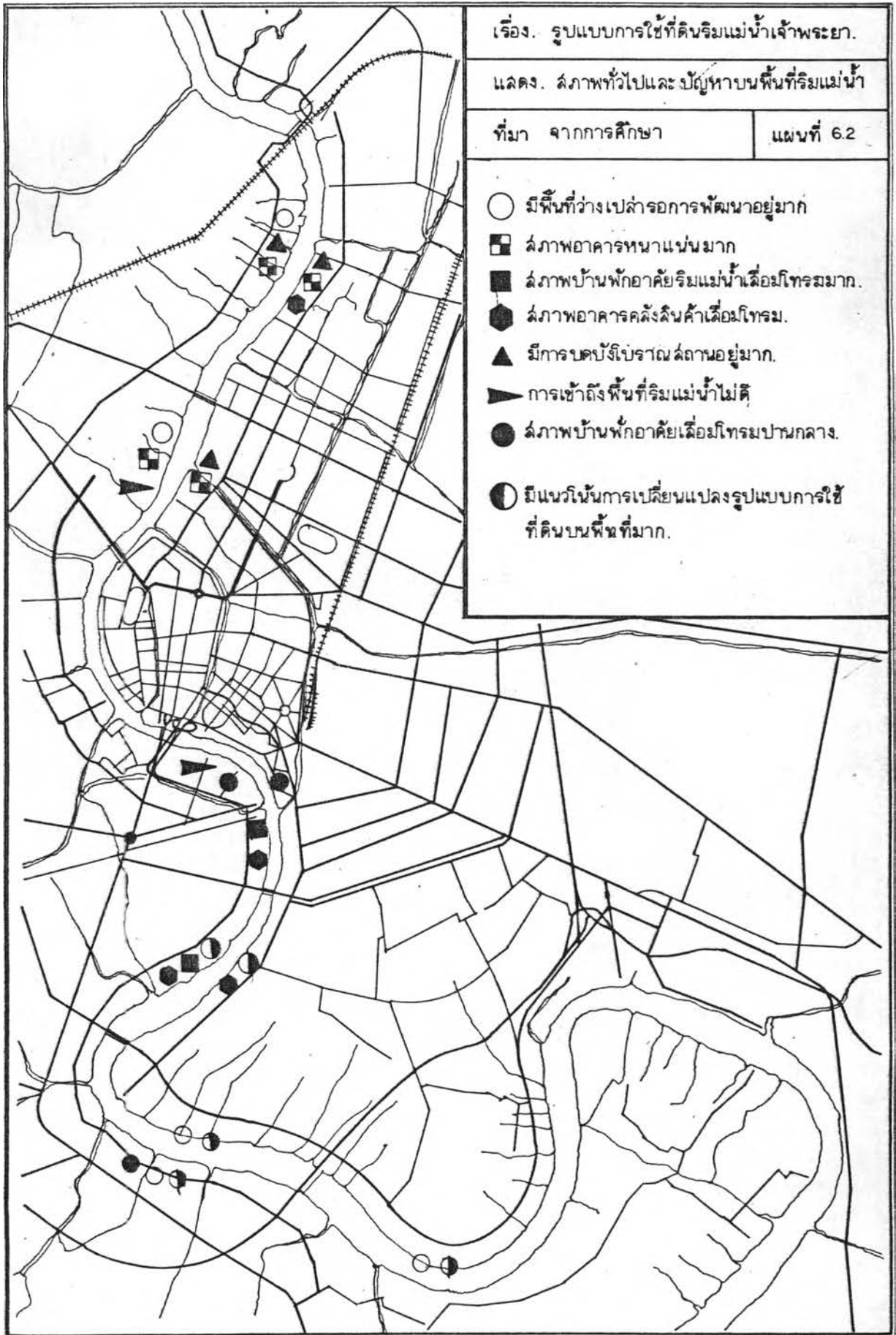
3. ชีโอดี (Chemical Oxygen Demand, COD)

ชีโอดี เป็นพารามิเตอร์ที่บ่งบอกถึงความสกปรกของน้ำอีกค่าหนึ่ง โดยจะทำการตรวจวัดปริมาณของออกซิเจนที่ถูกใช้ไปในการออกซิไดส์อินทรีย์สาร (Organic Matter) ด้วยสารเคมีที่มีสภาพเป็นตัวออกซิไดส์อย่างแรง โดยทั่วไปแล้ว ชีโอดีที่วิเคราะห์ได้จะมีค่าสูงกว่าบีโอดี เนื่องจากอินทรีย์สารบางตัวที่แบคทีเรียไม่สามารถย่อยสลายได้จะถูกออกซิไดส์ด้วยสารเคมีได้

จากการตรวจสอบคุณภาพน้ำพบว่า ระดับชีโอดีในแม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่มสูงขึ้นโดยเฉพาะบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างซึ่งได้รับน้ำเสียทั้งจากชุมชนและแหล่งอุตสาหกรรม วัดค่าชีโอดีเฉลี่ยประมาณ 10 - 43 มก./ล. (รูปที่ 6) และจะมีแนวโน้มสูงขึ้นอีก

4. โคลิฟอร์มแบคทีเรีย (Coliform Bacteria)

สาเหตุที่พบโคลิฟอร์มแบคทีเรียในแหล่งน้ำนั้น เนื่องมาจากโคลิฟอร์มแบคทีเรียที่ปะปนอยู่ในอุจจาระของคนและสัตว์ถูกระบายลงสู่แม่น้ำ โดยปนเปื้อนมากับน้ำทิ้งจากแหล่งชุมชนหรือน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้น บริเวณใดของแม่น้ำที่ตรวจพบโคลิฟอร์มแบคทีเรียในปริมาณที่มาก ย่อมแสดงให้เห็นว่าน้ำในบริเวณนั้นได้รับการปนเปื้อนจากน้ำทิ้งจากแหล่งชุมชน หรือมีการระบายน้ำทิ้งจากแหล่งชุมชนลงสู่แม่น้ำนั่นเอง จากการตรวจสอบคุณภาพน้ำพบว่า ปริมาณแบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์มพบว่ามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี เช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม่น้ำเจ้าพระยาได้รับน้ำเสียจากชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในส่วนแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างมีปริมาณแบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม สูงเกิน 50,000 MPN / 100 มิลลิลิตร ส่วนแม่น้ำเจ้าพระยา

คอนกลางและคอนบนมีปริมาณแบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม ตั้งแต่ 2,900 - 20,000 MPN/100 มิลลิลิตร ซึ่งจากการสำรวจคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงปีก่อน พ.ศ. 2528 นั้นคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยายังอยู่ในเกณฑ์ดี แต่เมื่อสำรวจในปี พ.ศ. 2528 - 2531 (รูปที่ 7) พบว่ามีปริมาณแบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์มมีค่าเกินมาตรฐานที่กำหนด คือ มากกว่า 5,000 MPN/100 มิลลิลิตร

การแก้ไขปัญหาคอนเสื่อมทราม ของคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาโดยสรุปจากการตรวจวัดคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งกระทำทุกปีนั้น สามารถบ่งชี้ให้เห็นว่าคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยามีแนวโน้มเสื่อมทรามลง โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ตั้งแต่ปากแม่น้ำ จ.สมุทรปราการขึ้นไปถึง จ.นนทบุรี มีปริมาณความสกปรกในรูปสารอินทรีย์สูง และระดับออกซิเจนละลายในน้ำต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณสะพานพุทธ ถึงท่าเรือกรุงเทพ ถือได้ว่าเป็นช่วงหรือจุดวิกฤติที่สุด เพราะมีปริมาณออกซิเจนต่ำมากจนสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะปลาหลายชนิดไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ นอกจากนี้ยังพบว่าปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ชนิดโคลิฟอร์มแบคทีเรียมีปริมาณค่อนข้างสูง แสดงให้เห็นว่ามีน้ำเสียจากชุมชนระบายลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่มมากขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของชุมชนและสภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจากการคาดการณ์ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย พบว่า หากไม่มีการควบคุมน้ำเสียจากชุมชนและน้ำเสียจากกิจการอุตสาหกรรมอย่างเข้มงวดแล้ว แม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง จะเข้าสู่ภาวะเน่าเสียจนถึงขั้นปราศจากออกซิเจนละลายในน้ำภายในระยะเวลาอีก 12 ปีข้างหน้า(พ.ศ. 2543) ดังนั้นการแก้ไขปัญหาคอนเสื่อมทรามของคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา จำเป็นต้องอาศัยการประสานกันอย่างเร่งด่วนระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และรวมถึงอาศัยความร่วมมือจากประชาชนด้วย

6.3 ข้อเสนอแนะ

ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา สามารถจำแนกประเภท และแนวทางการแก้ปัญหาได้เป็น 2 ระดับคือ ระดับพื้นที่ริมแม่น้ำ และระดับเมือง

สำหรับในระดับพื้นที่ริมแม่น้ำ จำเป็นจะต้องวางแนวทาง หรือนโยบายในการแก้ปัญหาาร่วมกันอันได้แก่ปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาอันเกิดจาก เปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน
2. ปัญหาการอนุรักษ์สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์
3. ปัญหาภูมิทัศน์ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

โดยการวางแนวทางการจัดระเบียบควบคุมประเภทการใช้ที่ดิน และรูปแบบการใช้ที่ดิน ในแต่ละส่วนของพื้นที่ริมน้ำ ให้สัมพันธ์กับแนวความคิดในการพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำ จากการศึกษาค้นคว้า บริเวณตอนเหนือของเกาะรัตนโกสินทร์มีบรรยากาศของการพักผ่อนที่ดี บรรยากาศค่อนข้างสงบมีต้นไม้ใหญ่รายล้อม 2 ผังแม่น้ำอยู่ข้าง ประกอบกับมีศาสนสถานอยู่มาก ควรให้มีแนวทางการพัฒนา เพื่อเป็นย่านพักผ่อนที่สงบควบคู่กับการอนุรักษ์โบราณสถาน และพัฒนาทางด้านภูมิทัศน์

ส่วนทางตอนใต้ของ เกาะรัตนโกสินทร์ อันเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ที่ดินด้านพาณิชย์กรรม และคลังสินค้า อยู่มาก มีประชากรพักอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นมาก บรรยากาศค่อนข้างพลุกพล่าน สภาพอาคารปลูกสร้างขึ้นอย่างแออัด แยกไม่เป็นที่ว่าง และคั่นน้ำอยู่เลย โดยเฉพาะช่วงระหว่างสะพานสมเด็จพระปกเกล้า ถึงสะพานสาทร ควรให้มีแนวทางการพัฒนา เพื่อเป็นย่านพาณิชย์กรรม และพักอาศัยหนาแน่นมาก การควบคุมรูปแบบการใช้ที่ดินน่าจะเปิดเสรีมากกว่าทางตอนเหนือ ส่วนบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ ควรจัดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ และพัฒนากิจกรรมบนพื้นที่ที่เป็นประโยชน์ต่อเมืองเท่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดในการพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำลำคลองที่กล่าวข้างต้น สามารถเสนอแนะนโยบาย และมาตรการในระดับกว้างดังต่อไปนี้

1. ออกกฎหมายกำหนดผังเมืองควบคุมการพัฒนาของเมืองโยธาให้พื้นที่ตอนบนของ เกาะรัตนโกสินทร์ เป็นพื้นที่ควบคุมพัฒนาความเป็นเมือง (Urbanization Control Area) ส่วนพื้นที่ตอนล่างของ เกาะรัตนโกสินทร์ เป็นพื้นที่ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นเมือง (Urbanization Promotion Area) สำหรับพื้นที่บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์และผังตรงข้าม เป็นพื้นที่สงวนไว้ซึ่งบรรยากาศทางประวัติศาสตร์
2. ออกกฎหมายควบคุมการก่อสร้างอาคาร ครอบคลุมข้อกำหนด รายการที่สัมพันธ์กับอาคารในแต่ละพื้นที่ อันได้แก่
 - ข้อกำหนดในเรื่องการใช้อาคาร และอื่น ๆ
 - ค่ามากที่สุดของ Bulk Ratio
 - ค่ามากที่สุดของ Coverage Ratio
 - ค่ามากที่สุดของขนาดพื้นที่อาคาร
 - ค่ามากที่สุดของความสูงอาคาร
 - ระยะกอยร่นน้อยที่สุดจากแนวผังแม่น้ำ
 - ข้อกำหนดในเรื่องรูปแบบ หรือการออกแบบตัวอาคาร และอื่น ๆ
3. จัดเตรียมสาธารณูปโภคและสาธารณูปการขั้นพื้นฐาน เพื่อรองรับสภาพการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดิน
4. จัดเตรียมโครงการพัฒนาสภาพแวดล้อมในเขตศาสนสถานทั้ง 39 แห่งที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ และโบราณสถานอื่น ๆ
5. จัดเตรียมโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยใหม่ ให้ชุมชนที่อยู่ในเขตศาสนสถาน และชุมชนริมแม่น้ำอื่น ๆ ที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินของตนเอง
6. พัฒนาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง (Urban Redevelopment Project) ในพื้นที่เขตคลองสาน ช่วงระหว่างสะพานพระปกเกล้า ถึงถนนท่าดินแดง เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีสภาพอาคารชยายตัวสูง แต่ขาดการเข้าถึงที่ดี สภาพอาคารเสื่อมโทรมมาก
7. พัฒนาโครงข่ายคมนาคมทางบก ช่วงระหว่างสะพานกรุงธนฯ ถึงสะพานสมเด็จพระปกเกล้า ฝั่งธนบุรี โดยเชื่อมต่อกับถนนอรุณอมรินทร์ ไปจรดถนนราชวิถี เพื่อเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่ดังกล่าว

8. พัฒนาโครงการจัดรูปที่ดินตามถนนซอยต่างๆ เพื่อขยายขนาดของช่องทางจราจร จากเดิมกว้างประมาณ 6 เมตร ให้เป็น 12 เมตร อันจะช่วยเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่ริมแม่น้ำมากขึ้น

สำหรับปัญหาในระดับเมืองได้แก่ ปัญหาคุณภาพน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีแนวทางการจัดการปัญหาดังนี้

1. ปรับปรุงคุณภาพน้ำในอุโมงค์ต่างๆ ที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา
2. ปรับปรุงการระบายน้ำ และบำบัดน้ำเสียในระดับพื้นที่ ภายใต้งานปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา
3. เพิ่มมาตรการการกักเก็บขยะทางน้ำ สำหรับชุมชนที่ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา
4. รณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญ ในการช่วยกันรักษาความสะอาดในแม่น้ำเจ้าพระยา

ในส่วนของปัญหาการขาดแคลนสวนสาธารณะริมแม่น้ำเจ้าพระยานั้น ควรมีทั้งแนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะในระดับพื้นที่ และระดับเมืองดังนี้

1. ค่าเงินการปรับปรุง และจัดหาพื้นที่ว่างเปล่าของสถานที่ราชการ และศาสนาสถาน เพื่อจัดสวนสาธารณะในระดับชุมชน เพื่อการพักผ่อนของประชากรในพื้นที่
2. จัดหาพื้นที่ขนาดใหญ่ เพื่อจัดทำเป็นสวนสาธารณะที่ติดแม่น้ำในระดับเมือง สำหรับกรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้ ในการศึกษาเรื่องระบบโครงข่ายคมนาคม ที่มีผลต่อการพัฒนาการใช้ที่ดินริมแม่น้ำเจ้าพระยา พบว่า บริเวณใดที่มีถนนสายหลักขนานกับแม่น้ำมากกว่า 300 เมตร จะทำให้ความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่ริมแม่น้ำอยู่ในระดับต่ำ อันจะส่งผลต่อรูปแบบการใช้ที่ดินบริเวณนั้น ดังเช่น บริเวณช่วงระหว่างสะพานกรุงธนฯ ถึง สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าฝั่งธนบุรี และช่วงสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า ถึง ถนนท่าดินแดงในเขตคลองสาน ที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินได้อย่างเต็มที่ มีพื้นที่ปล่อยร้างกระจัดกระจายอยู่ อาคารริมแม่น้ำมีสภาพเสื่อมโทรม เนื่องจากไม่สามารถพัฒนาให้คุ้มค่ากับการลงทุนได้ ดังนั้น ในการวางระบบโครงข่ายคมนาคม ควรวางโครงข่ายของถนนที่ขนานกับแม่น้ำ ให้ห่างจากแม่น้ำไม่เกิน 300 เมตร ซึ่งเราสามารถใช่ประโยชน์จากที่ดินดังกล่าวได้ 2 ทางเลือก คือ ทางเลือกแรก สามารถปล่อยให้ชุมชนเมืองขยายตัว และพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ทางเลือกที่สอง สามารถจัดทำพื้นที่เปิดรับริมแม่น้ำได้ อันจะเป็นประโยชน์คือเมืองมากดังนี้

1. สามารถจัดทำสวนสาธารณะ ใช้ประโยชน์ในด้านการศึกษาพักผ่อนใจ
2. ทำให้เมืองมีภูมิทัศน์ริมแม่น้ำที่สวยงาม
3. ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางน้ำ เช่น เป็นแนวทางกายภาพ ที่ใช้ป้องกันการปล่อยน้ำเสียจากชุมชนเมืองลงสู่แม่น้ำ
4. สามารถสร้างระบบขนส่งมวลชน เช่น รถไฟฟ้าใต้ดิน หรือ ทางด่วนลอยฟ้า

เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมืองในอนาคตบนพื้นที่ริมแม่น้ำลำกวาง วิทยไม่ต้องมีการเวนคืนที่ดิน

ในส่วนของระบบถนนซอย ควรมีความกว้างไม่น้อยกว่า 12 เมตร เพื่อรองรับความเข้มข้นของการใช้ที่ดินริมแม่น้ำ ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นเป็นพื้นที่ลำดับขั้นของเมือง เมื่อเมืองขยายตัวมากขึ้น ปัจจุบันถนนซอยบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำ มีความกว้างประมาณ 6 เมตรซึ่งเล็กเกินไปสำหรับรองรับการขยายตัวของอาคารขนาดใหญ่ต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นริมแม่น้ำ

ดังนั้น ข้อเสนอแนะในส่วนนี้ สามารถนำไปเป็นประโยชน์ต่อเมืองอื่นที่กำลังอยู่ริมแม่น้ำ เพื่อจัดเตรียมวางผังเมืองสำหรับส่วนของพื้นที่ริมแม่น้ำต่อไป

จากสภาพเนื้อหาที่ศึกษามาสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นอกจากเราจะได้เห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินบนสองฝากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว เรายังได้สังเกตเห็นคุณประโยชน์ และความสำคัญของพื้นที่ดังกล่าวมากยิ่งขึ้น พื้นที่ริมแม่น้ำจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญที่สุด สำหรับกรุงเทพมหานคร ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ประชากร ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเป็นเชิงจุดเริ่มต้น สำหรับการกลับมาศึกษา และพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำอีกครั้งหนึ่ง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษารายละเอียดในหัวข้อต่างๆ ต่อไป